

Eesti Noorteühenduste Liit

Uuring

Osaluskogude kuulumine kohalike omavalitsuste/ maavalitsuste komisjonide töösse: takistused, võimalused, tulemused

Kärt Pärtel

Tallinn 2015

SISUKORD

1	Sissejuhatus.....	3
2	Lühikokkuvõte	4
3	Andmete kogumine ja valim	5
4	Uuringutulemused.....	7
4.1	Noorte osalusest üldiselt.....	7
4.1.1	Mentorid - nende tähtsus ja roll.....	10
4.1.2	Dialog noorte ja kohaliku omavalitsuse vahel	12
4.1.3	Suhtluse loomise võimalustest	14
4.1.4	Ootused noortele	16
4.2	Noorte osalemine komisjonide töös	18
4.2.1	Komisjonide olemasolu kohalikes omavalitsustes	18
4.2.2	Noorte kaasatus komisjonide töösse: takistused, võimalused ja tulemused.....	19
5	Kokkuvõte ja diskussioon	27
	KASUTATUD KIRJANDUS	30

1 Sissejuhatus

Sõnavabadus, ühinemisvabadus ning õigus mõjutada otsuseid, mis puudutavad meid endid ehk osalus on kindlasti üheks inimõiguseks, mis peaks olema tagatud nii noorele kui vanale – see on võimalus suhelda ja olla osaks ühiskonnast (Copeland 2008). Siiski on noored mitmetest eluvaldkondadest kõrvale jäetud, kuigi mõnikord tundub, et kogu maailma, riigi või kodanike tegevus on just noorte pärast ja noorte eest.

Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 meede 3: Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes ütleb, et noore võimalused ja soov osaleda otsustes, mis tema elu ja ühiskonda puudutavad, on aluseks sidusa ühiskonna arengule Eestis. Lisaks, osalemine enda ja ümbritseva elu korraldamisel ning vabatahtlikus tegevuses loob baasi tugeva kodanikuühiskonna arengule, milles noored on aktiivseks sotsiaalsete muutuste osapooleks. Osalusest sõltub paljuski kuuluvustunne ja taju kaasatusest, mis aitab vältida vajadust ja soovi end radikaalselt väljendada või riigist lahkuda. (Haridus- ja teadusministeerium 2013)

Uuringust „Noorte osaluse ilu & valu kodutütarde ja noorkotkaste pilgu läbi“ (2011) selgub, et (noorte) kaasamiseks on tarvis eelkõige usaldust. Viimase ni jõutakse peaaesjalikult läbi noorsootöö vabatahtliku olemuse ja kogukonnapõhisuse. See tähendab, et noorsootöö võimalused peavad noore jaoks avanema tema kodu lähedal.

Lisaks, Jans ja De Backer (2001, viidatud läbi Creative Commons 2012) leiavad, et eduka osalemise tagavad kolmest tegurit – väljakutse, võimed ja seotus. Käesoleva uuringu kontekstis võiks öelda, et osaluskogude kaudu komisjoni töös osalemine pakub ühele noorele just neid kolme tegurit. Tegelik olukord paraku ei ole nii selge ning põhjuseid on mitmeid, mis saavad analüüsi käigus käsitletakse.

Vaatamata sellele, et noorte hääle tugevdamine on saanud populaarseks ideeks erinevates Euroopa Liidu riikides, ehkki Bessant (2004: 387) nendib, et paljudel juhtudel on tegemist pigem poliitilise klišeega, mida praktikas ei teostata. Noortele ei anta sageli tegelikku võimalust noortepoliitikat mõjutada ja kaasamisalgatustes suhtutakse neisse pigem vastutustundetutesse kui kompetentsetesse osalejatesse.

Uuringu eesmärgiks oli välja selgitada kas ja mil viisil osaluskogud kuuluvad kohalike omavalitsuste/ maavalitsuste komisjonide töösse. Uuring selgitab välja noorte ja kohalike omavalituste omavahelise töö takistused, võimalused ja tulemused.

2 Lühikokkuvõte

- Uuringus osalenud omavalituste hulgas esineb nii neid, kus puudub arusaam ja motivatsioon noorte poliitiliseks kaasamiseks kohalikul tasandil kui ka neid omavalitusi, kus noorte kaasamisega kohaliku elu arendamisse tegeletakse aktiivselt.
- Kohaliku omavalituse esindajatega tehtud intervjuude analüüsimisel selgus, et võimuesindajad vajavad rohkem informatsiooni ning teadmisi seoses noorte kaasamise ja –poliitika teemadel.
- Hetkel oodatakse võimuesindajate poolt eelkõige noorte aktiivsemat soovi omavahelist dialoogi alustada ning arendada.
- Selgub, et noored ei peaks olema õpilase tüüpi osalejad, vaid usutakse, et kohaliku omavalituse ametnikel on noortelt samuti palju õppida. Siiski taaskord oodatakse noortelt aktiivsemat soovi õpetada, mitte vastupidi.
- Noored tunnevad, et nad peavad ennast kohalike omavalitsuses võimulolijatele järjepidevalt tõestama. Lisaks tuleb noortel ennast tõestada omavalituse ülejäänud elanikkonnale, sh enda eakaaslastele.
- Uuringus osalenud kolmes kohalikus omavalitsuses neljast on noortel võimalusi osaleda komisjonide töös. Võimalused on sagedamini nendes omavalitustes, kus mõistetakse noortepoliitika olemust ning olulisust.
- Seetõttu, et eelnevalt kirjeldatud omavalitusi oli uuringu valimis rohkem, pooldatakse positiivsemalt ideed, mille kohaselt noortevolikogu liikmele antakse seaduslik õigus kuuluda vähemalt ühte volikogu poolt moodustatud komisjoni. Idee pooldamine on tingitud tõenäoliselt sellest, et taoline võimalus on nendes omavalitustes noortele juba tagatud.
- Antud uuringus osalenud kohalikus omavalituses, kus noortel ei ole arvestatavaid võimalusi osaleda komisjonide tööd, on takistuseks nii teadmatus kui huvipuudus noorte osaluse ja –poliitikaga seoses. Noorte aktiivsust mõõdetakse peaaesjalikult sellega, kas ja kuivõrd noored osalevad huvialaringides ning poliitilisemat laadi osalusvormid peaksid jääma kooli (näiteks ühiskonna õpetuse tundidesse).
- Kohalikes omavalitustes, kus noortel on võimalusi komisjonide töös osaleda, on tulemuseks usaldus, millega kaasneb konkreetsete ülesannete täitmine ning vastus tulemuste eest.

- Omavalitustes, kus arusaam noorte kaasamisest on arenenum, oodatakse noortel ka rohkem. Lisaks aktiivsusele neid puudutavates valdkondades oodatakse noortelt reeglite ja normide jälgimist, mis muudaks osaluskogude ja omavalituste omavahelise koostöö ametlikumaks (nt eelarvete formaalsem esitamine ja nende kaitsmine).
- Sellele, et noored oleksid aktiivsemad, võivad kaasa aidata inimesed, keda antud uuringus nimetame mentoriteks. Toetudes Eesti Noorteühenduste Liidu varasemale kogemusele ning antud uuringus selgunule, et nõ mentoriteks sobivad kõige pahemini inimesed, kes on kujunenud selleks loomulikult kohaliku omavalituse tasandil.
- Kohalike omavalituste esindajate ning noorte hinnangul on oluline, et igas omavalituses oleks kindel isik, kelle üheks tööülesandeks on toetada osaluskogude tegevust ja kontrollida nende tegevuse eesmärgipärasust.
- Üllatuslikult ei ole intervjuueeritud kohaliku omavalituse esindajad valimisea langetamise ideed enda omavalituses arutanud. Põhjuseks taas teadlikkus, mis kujundab tõenäoliselt ka huvi antud teema vastu.

3 Andmete kogumine ja valim

Vajalik informatsioon koguti kahte erinevat kvalitatiivset andmekogumismeetodit kasutades – süvaintervjuud kohalike omavalituste esindajatega ning fookusgrupiintervjuu noortevolikogudes tegutsevate noortega. Kogutud andmeid analüüsiti kasutades erinevaid kodeerimisastmeid konstruktivistliku põhistatud teooria põhimõtetest lähtuvalt (Charmaz 2006).

Andmekogumismeetodiks on valitud pool-struktureeritud individuaalintervjuud ning fookusgrupiintervjuu. Kvalitatiivne uurimismeetod õigustab ennast teema vähese uuritavuse tõttu. Kindlasti on antud uuringu üheks lisaeesmärgiks luua teadmine ja info selleks, et tulevikus viia läbi laiahaardelisemaid ja suurema üldistusvõimega kvantitatiivseid uuringuid samal teemal.

Uurimismeetodi valik on põhjendatud sellega, et antud fookusega teemat pole Eestis varem eriti uuringut ning oluline on koguda võimalikult „sügavat“ informatsiooni kui võimalik. Selleks püüame leida vastuse peamiselt kolmele küsimusele: Miks? Kuidas? ja millistel

tingimustel täpsemalt (Watkins 2012) toimub noorte kaasamine kohalike omavalitsuste/maavalitsuste komisjonide töösse?

Andmete kogumiseks viidi läbi üks fookusgruupiintervjuu, milles osales 12 noort viiest Eesti eri kohalikust omavalitsusest. Antud rühmavestlusest kujunes uuringus käsitletav noorte hinnang osaluskogude kuulumisele kohalike omavalituste/maavalitsuste komisjonide töösse.

Lisaks fookusgruupiintervjuule viidi läbi pool-struktureeritud individuaalintervjuud nelja kohaliku omavalitsuse esindajaga, kelle hulgas oli nii linnapeasid kui volikoguliikmeid, kes puutuvad kokku noorte tegevusega kohalikus omavalitsuses. Individuaalintervjuude põhjal kujunes kohalike omavalitsuste esindajate hinnang osaluskogude kuulumisele kohalike omavalituste/maavalitsuste komisjonide töösse.

Andmete analüüsimisel kasutati esmalt nõ sündmuselt sündmusele kodeerimisviisi. Seega justkui „harutati“ intervjuud lahti ning anti tekstiosadele nimi vastavalt teemadele, millest neis räägiti. Selle kaudu oli võimalik leida kattuvaid teemasid erinevatest intervjuudest. Seejärel valiti välja kõige rohkem esinenud teemad (fokusseeriv kodeerimine) ning koondati ühtseks tervikuks.

4 Uuringutulemused

4.1 Noorte osalusest üldiselt

Eestis noorsootöö seadus määratleb kohaliku omavalitsuse juures tegutseva noortevolikogu ja noorteühingu (Riigi Teataja 2010). Üheks noorsootöö korralduse aluseks on vabatahtlikuks olemise põhimõte, mis tingib selle, et noorsootöötegevused peavad olema atraktiivsed (Taru 2013: 39). Sellest lähtuvalt on arusaam noorte sihitust vaba aja veetmisest tänavatel ja/ või noortekeskustes muutumas, st noorsootöö ei ole pelgalt vaba aja sisustamine, vaid esindab mitmekülsete arenguvõimaluste pakkumise rolli, mis on eesmärgistatud ja terviklik (Araste 2013: 92). Taoline arusaam ei ole levinud ainult ühes kohalikus omavalitsuses, mis uuringus osales, vaid ka mujal piirkondades Eestis. Taolistes piirkondades noortevolikogude tegevus võib olla raskendatud ning vajab erinevat võimalikku tuge, et edasi tegutseda või taaselustuda.

Taoline terviklikkus nõuab läbimõeldumat ja strateegilisemat planeerimist (Bryson 1988, viidatud läbi Araste 2013) ning seda eelkõige keeruka sihtrühma ja selle keerulisema struktuuri tõttu. Araste (2013: 92) hinnangul on tänapäeva noortevaldkonnal, poliitikal ja noorsootööl varasemast suuremgi vastutus noorte arengupotentsiaali avamisel ja individuaalsuse arvestamisel. Taoline idee on kindlasti mõnes piirkonnas rakendust leidnud, kuid nii mitmeski aspektis taolist keerukust sihtrühma puhul ei märgata ning seetõttu ka ei tegeleta noortega sel viisil nagu vajalik ehk oleks. Noorte osalusvormid ja nende rakendumine piirkonniti Eestis üpris erinev.

Arengutase on erinev vaatamata sellele, et pealtnäha oleks nagu Eestis ühtsed normid, kuidas noortepoliitika töötama peaks. Konkreetsemalt, 2006.–2013. aasta noorsootöö strateegias kinnitatakse, et lõimitud noortepoliitika eesmärk on pakkuda noortele kogemusi, millega oleks võimalik ületada ettetulevaid väljakutseid ja saavutada positiivne toimetulek (Haridus- ja Teadusministeeriumi noorteosakond 2011). Samuti juba eelnevalt mainitud noorsootöö seaduses ütleb: „Valla- või linnavolikogu juurde võib moodustada noortevolikogu. Noortevolikogu eesmärgiks on arutada valla või linna pädevusse kuuluvaid noori puudutavaid küsimusi ning teha nende kohta ettepanekuid valla- või linnavolikogule ja valla- või linnavalitsusele, lähtudes noorte vajadustest ja huvidest.” (Riigi Teataja 2010). Seega noortel

justkui peaks olema õigus pakkuda ettepanekuid poliitikategijatele. Küsimuseks jääb siiski, kas tegelikult on noortele selline võimalus antud.

Eesti kohalike omavalitsuste tasandil võrdsustatakse tihti noorte osalust huviringides osalemisega. Kindlasti on see noortele oluline, kuid huviringidel ei pruugi pakkuda noortele mitmekülgseid arenguvõimalusi.

„Ma arvan, et nad on hästi aktiivsed, sest me oleme .. meil on hästi palju huvitegevust koolide juures ja lasteaegade juures ning siis on need spordi- ja muusikakool. Ütleme, et minu meelest on hästi aktiivsed, neil on kogu aeg hästi palju tegevust ja ja ... ütleme, et pooled lapsed käivad juba spordikoolis ja 80 last käib muusikakoolis. Siis on muud igasugused ringid. Mina arvan küll, et nad on suhteliselt aktiivsed.“

Noorte aktiivsem osalemine ühiskonnas ei ole nende eelkäijate hinnangul iseenesestmõistetav või loomulik. Pigem vastupidi, sest arvestades Eesti pikka nõukogude võimu all elamise perioodi, mille ajal kehtinud kommunistlikus režiimis ei olnud praeguste noorte esivanematel eriti laia omaalgatus- ja/ või otsustusvõimalusi.

„Meie lapsevanemad on väga passiivsed. Siis kui on häda, siis vingutakse. Aga tuldaks kaasa rääkima sel teemal, et kas meie vallas peaks olema huvialaringe rohkem, kas meie vallas peaks olema korralik noortekeskus? See on nagu suva. /---/ selline passiivsus on juba väga noortes inimestes. See on see, et neid ei ole kaasatud.“

Antud probleem tuleb noortele kodust üsna loomulikul viisil kaasa, kuid peab tunnistama, et see ei ole ainult nõ koduse kasvatuse küsimus, vaid ühiskondlikult üldisem probleem. Täpsemalt, paljudes kohalikes omavalitustes töötavad vanemaid, kes väärtustavad kõrgelt perekonda ja eriti oma lapsi, kuid mitte viimaste osalemist enda eest seismises ühiskonnas.

„Ma ei kujuta ette, et inimene, kes on näinud nõukogude võimu ja siis vallas tööl. Nende jaoks on see nii uus teema, et ooo saadame noortele kirja teemal „mis te arvate?“

Kindlasti ei ole eelnevalt välja toodud probleem üleüldine, kuid sellega peaks noorte osalusele eesmärke seades arvestada. Tuntud Eesti arst nendib, et tänapäeva noored on tänu erinevate võimaluste rohkusele targemad, kuid märkab, et eelnevate generatsioonide noortel oli entusiastlikum mõtteviis (Rudi 2015). Intervjueeritavate hinnangul ei ole kusagile kadunud nõ kambavaim ning osaluskogude praktika on seda samuti tõestanud. Liikmed kogunevad sõpruskondade baasil, mis on nii edasiviivaks jõuks kui ka ohuks.

„Uskumatu et noored lähtuvad väga palju noortest. Kui su sõber on aktiivne, siis sina oled ka. Eks enamusi liikmeid tuleb ka sõprade kaudu.“

Siiski ei kujune taolisest koondumisest selline osaluskogu, mille kaudu saaks Eesti noorte häält edasi kanda, vaid ainult teatud sõprade ringi arvamus. Karmimalt öeldes, võiks mitmeid noortevolikogusid pidada nõ padjaklubideks, kus keskendutakse näiteks vaid nõ „pehmetele“ tegevustele.

„Siukses, võiks öelda, et padjaklubi staadiumis – teeme heategevusüritusi, lähme kiisusid paitama (ninnu-nännu häälega). Noh... väga tore, meeskonnatunde jaoks, aga noh... sisulist arutelu... miks mina ka ära tulin oli, et tundsin, et ainult mina räägingi koosolekul.“

Taolise olukorra põhjuseks ei pruugi olla halb organisatsiooni juhtumine, vaid osaluskogu liikmete motivatsioon, miks organisatsiooni tegevustes osaletakse. Pirk ja Nugin (2014: 23-24) leiavad enda uurimuses, et enamik noori, kes osaluskogudes tegutsevad, peavad ennast apoliitilisteks. Lisaks, Eesti noorteorganisatsioonide liikmetel on peamiselt kahte tüüpi motivaatoreid. Esimesed neist hõlmavad noorte soove eneseteostuseks – võimalus olla aktiivne, testida enda võimekust uutes situatsioonides ning saavutada nendes ka edu. Siia alla kuuluvad ka erinevad isikliku kasu saamise võimalused (reisid, tutvused jms), mida käsitletakse täpsemalt peatükis 3.2.2.

Teiselt poolt noored soovivad osaluskogudes osaledes omandada kogemusi poliitikavallas, millega oleks võimalik tulevikus tagada endale paremad ametialased võimalused. Autorid leiavad, et nimetatud motivaatorite levimus on tingitud eelkõige piirkonnas valitsevatest sotsiaalsetest tingimustest. (ibid.)

Pirki ja Nugini (2014: 23) uuringust, lähtuvalt käesoleva uuringu kontekstist, selgub, et noored tunnevad muret enda eakaaslaste pärast. Selleks, et noorte huvi osaluskogude tegevuse vastu kasvaks, peaksid nad rohkem teadma nimetatud organisatsioonist. Praeguses uuringus osalenud noorte hinnangul oleks noorte informeerimisel abi nõ mentoritest, kelleks võivad olla noorsootöötajad või muud aktiivsed inimesed.

Eesti Noorteühenduste Liit on mentorite programmidega tegelenud varasematel aastatelgi, kuid uuringu tulemustele tuginedes saab järeldada, et sageli „tõelisteks“ mentoriteks kujunetakse loomulikumat viisil. Seda eriti sellisel juhul, kui on tegu kohaliku omavalitsuse tasandiga. Antud uuringuanalüüsis nimetatakse mentoriteks just neid isikuid, kes on noorteni jõudnud tihtipeale väljapool mentorlusprogramme.

4.1.1 Mentorid - nende tähtsus ja roll

Suuremate ja arenenumate noortevolikogude puhul saame rääkida nõ mentoritest palju varasematest aastatest – mõnel juhul isegi kümne aastasest ajaloost. Uurisime just taoliste noortevolikogude eduka kestva tegevuse tagamaid. Esmalt muidugi, kuidas taoline jätkusuutlikkus saavutatud on ja kuidas toimus kindla baasi loomine. Selgus, et praegu kõne all olevates noortevolikogudes tegutsevate noorte hinnangul toimus taolise baasi loomine kergelt.

„Meil on baas. Meil on selles mõttes lihtne. Meil on vilistlased, kes on ise linnavolikogus sees ja see teeb juba meie elu palju lihtsamaks. See baas loodi ka lihtsalt. Võeti ühendust, tehti kokkuleppeid. Meie võtsime ühendust ja linn tuli vastu ja seepärast on areng selline olnud, et meil on nõ omad „joped“ seal sees ja see teeb elu lihtsaks.“

Eelnevast tsitaadist selgus, et kergem on tänu vilistlastele nende elu praegu ning kaheldav on siiski algusaastatel toimunud protsesside raskusaste. Seda seetõttu, et vaadates hetkel teisi noortevolikogusid Eestis, ei ole nende areng väga lihtne ning sujuv. Palju on probleeme liikmete saamisega, nende hoidmisega organisatsioonis ning motiveerimisega (Pärtel 2013). Fookusgruppiintervjuus osalenud noored tunnetavad, et need noored, kes on valimiste kaudu on saanud sisse KOV volikokku, peavad ennast veelgi enam tõestama. Kohalike elanike toetus ei ole siiski piisav teiste (vanemate) volikoguliikmete jaoks.

„Ega see, kes meil seal volikogus on, et tema on nagu must lammas seal. Saab iga asja eest. Samamoodi, et kui ta selle noortekeskuse osas sõna võtab, siis ta tehakse lihtsalt maatasa konkreetset.“

Samas on need noored peamisteks infoallikateks noortevolikogu tegevuses osalevatele noortele, kes muul viisil KOV tegevuse kohta teada ei saaks.

„Alates eelmistest valimistest on meil üks noortevolikogu liige vallavolikogus, mis on meile üldse midagi andnud. Infot, et mis seal toimub. Varasemalt oleme korduvalt ja korduvalt pöördunud vallasekretäri ja teiste poole, et me tahaksime saada vähemasti samamoodi meilile volikogu istungite päevakordasid ja asju. Täiesti tulutult.“

Eestis toimuv praktika on näidanud, et noored suudavad ühineda keerulistel hetkedel ning enda positsiooni kohalikul omavalitsuse tasandil tugevdada. Küsimus on siinkohal siiski noorte enesekindlus ja visadus sama aktiivselt edasi tegutseda.

„Nii palju, kui mina sel teemal teistega suhelnud olen, mingisugust vimma seal sees küll ei ole. Pole kunagi ka olnud. Eks sel momendil tehti selline otsus... noh... tollane

aseesimees pööras tähelepanu sellele, et formaalset ei oleks saanud neile antud momendil sõna anda. Siiski tegelikkuses oleks võinud välja mõelda, mõne muu formaadi, et nad oleksid siiski oma sõna saanud. Noh... viga, millest õppida volikogul.“

Üheks võimalikuks mentoriks noortele saab olla kohalikus piirkonnas tegutsev noorsootöötaja. Noorsootöötaja rolliks on kindlasti noori kaasata ja suunata. Noorsootöötaja olemasolu on oluline eriti just väiksemates piirkondades, kus noori on vähem ning kelle kaasamine on tulemuslik rohkem organiseeritud ja planeeritud tegevuse kaudu. Taolistes piirkondades tajuvad noortevolikogudes tegutsevad nooredki noorsootöötaja olemasolu ning seal, kus taolist isikut ei eksisteeri, oodatakse teda väga ning nähakse ka vaeva selle nimel.

„Eee... näiteks viimati oli arutlusel noorsootöötaja ametikoha loomine. Noortevolikogu tegi pöördumise, et me ei taha kultuurinõunikku, vaid me tahame noorsootöötajat. /---/ arutasime, miks see on oluline, et see noorsootöötaja oleks olemas. /---/ Meil on plaanis korraldada ka osaluskohvik ning sellel kui me saame teada, missugune on valla seisukoht täpselt, siis me saame ka põhjendada enda nõudmist ja tahtmist, miks me tahame teda täiskohaga. Sel juhul ehk on tuleme ka meile soodsam, kui saame põhjendada.“

Noortetöötaja ei ole ainult noortega tegelejaks. Parimatel juhtudel on see inimene võtnud ülesandeks noorte ja KOV esindajate omavahelise suhtlemise korraldamise. Olles inimeseks, kellel on teadlikkus, kuidas noortepoliitikas asjad töötama peaksid ning jagaks seda teadmist nii noortega kui ametnikega.

„Meil on noorsootööga seotud inimene. On ja ta on meile väga suureks abiks olnud. /---/ ta on hästi tegus inimene, kes tahaks, et kõik töötaks.“

Samuti, toovad noored välja, et noorsootöötaja on inimene, kes võiks suuta KOV esindajatele selgeks teha, milleks noortevolikogud on oluline. Sel viisil on mitmel juhul rajatud noortele endile tee kohaliku omavalitusstruktuurini, kus on neil võimalik täita noortevolikogu ülesandeid ja eesmärke.

„Nad kindlasti on jah omamoodi pärlid, kuid meil on nõ noorsootöö juht, kes üheksa aastat tagasi hakkaski tegelema selle asjaga ja selgitas ära, kui tähtis noortevolikogu on. Nüüd vallavanem ja teised... juba seal olid nad väga vastutulelikud ja nii on see kujunenud selliseks heaks suhtluseks.“

4.1.2 Dialoog noorte ja kohaliku omavalitsuse vahel

Antud uuringu kontekstis vaatleme noorte arengupotentsiaali avamise ja individuaalsuse arvestamise idee rakendumist. Esmalt, kas üldse eksisteerib noorte ja kohaliku omavalitsuse esindajate vahelist suhtlust. Siinkohal on tegu pealtnäha lihtsa „jah“ või „ei“ vastusega, kuid valdkonna paremaks mõistmiseks on oluline järgmiseks uurida missugune see suhtlemine on.

Selgus, et piirkondades, kus osaluskogude tegevus on oodatud ja tunnustatud, tegutsevad osaluskogude aktiivsemalt. Sel viisil on olemas vastastikune suhtlemine ning noortel paremad võimalused saavutada tulemusi.

„Eee... näiteks viimati oli arutlusel noorsootöötaja ametikoha loomine. Noortevolikogu tegi pöördumise, et me ei taha kultuurinõunikku, vaid me tahame noorsootöötajat. See oli selline ühine sõnavõtt ja siis nüüd viimasel... kultuuri- ja spordikomisjoni istungil, koosolekul me ... kaalusime ... vallavanem, huvijuht ja kultuurimaja juht olid ka kohal ja arutasime, miks see on oluline, et see noorsootöötaja oleks olemas.“

Tulemused kipuvad noorte hinnangul noortevolikogus tulema läbi enese tõestamise kohaliku omavalitsuse võimuesindajatele. Juhul, kui saadakse ette võetud ülesannetega hästi hakkama, väärtustatakse noori rohkem.

„Usume, et oleme praegusele vallakoosseisule piisavalt tõestanud ka juba, et sellega ei ole meil väga probleemi. Alati, kui kokku saame, siis nad on rahul ja ütlevad, et: „Jaa-jaa väga tore. Tehke ikka!““

Eelnevalt kirjeldatud kohaliku omavalitsuse esindajate hinnangul on noored nähtavad, räägivad kaasa ning mõningal määral kutsuvad valitsejaid korrale või utsitavad kiiremini tegutsema.

„Jah, räägivad kaasa. Nad on teinud isegi küsitluse. /---/ küsisid, et mis nende arvamus asukoha osas on. Andsid meile eelistusest teada ja pluss andsid märku, et kaks aastat on selle üle jahutud (naerab), et võiks kusagile juba jõuda. Kõigil on selline tunne.“

Uuringu valimis olid esindatud noored kohalikest omavalitsustest, kus noorte tegevus noortevolikogu tasemel on soodustatud, aga ka noori, kellel oma piirkonnas asjad nii hästi ei toimi. Viimaste puhul omavalitsustes puudub kohaliku omavalitsuse esindajate seas tahe või teadlikkus noortevolikogu tegevusele kaasa aitamiseks.

„Me saime oma põhikirja kinnitatud alles kevadel ehk siis peale nelja aastat. Selle aja jooksul meile korduvalt väideti, et vallavolikogu ei saa seda kuidagi kinnitada,

sellepärast, et me ei ole mingi asutus ega midagi. Igatahes oli seal korralikult vastuväiteid.“

Kirjeldatud olukorrale annab omavalitsuse esindaja põhjenduse, mis rõhutab eelkõige soovimatust tekitada võimuredelit noorte hulgas ning leitakse, et piisav noorte kaasatus väljendub kohaliku omavalitsuse valimiste teel volikogusse saanud noorte olemasolus.

„Nooo... meil on siin volikogud paar päris noort inimest. Ma arvan, et meil on lausa volikogusse kaasatud hästi noored inimesed. Nad on mõned aastad tagasi oma koolid lõpetanud. Minu meelest on see piisav kaasamine. Aga muud sellist... suunatud tegevust nende suhtes me ei ... ei oska öelda.. sotsiaalnõunik nendega vähepeal tegeleb.“

Eelpool selgus, et volikogusse pääsenud noortel ei ole seal lihtne ning nad peavad pidevalt ennast volikogu kaasliikmetele tõestama (vt lk 8). Lisaks, noortel ei tule ennast tõestada ainult KOV esindajatele, vaid ka kohalikele noortele. Selles osas nähakse väikestes kohtades suuremat eelist võrreldes suuremate omavalitustega.

„Eelkõige tuleb tõestada ennast noortele endile. Miks meil on väga raske siin. Meil on väga palju noori kellele tõestada ennast. Väikses kohas on see kindlasti lihtsam.“

Noorte dialoogi loomise püüdlused, mis saanud suurt kajastust, kohaliku võimu esindajatega on mõjutanud seda, et kohaliku valitsemise vastu on hakanud rohkem huvi tundma ka ülejäänud kohaliku omavalitsuse elanikud. Seega, mitte ainult noorte, vaid ka vanemate kodanike puhul kehtib seaduspära – mida informeeritumad ollakse, seda rohkem huvi tuntakse.

„See olukord [noorte eemale tõrjumine avalikul volikogu istungil] pani rohkem volikogu ja volinike tegevuse osas huvi tundma inimesi. Ma küll ei mäleta, et varem oleks kedagi päris niimoodi huvitanud. Teati küll, et on linnavalitsus jne. Nüüd ütleks küll, et terve aasta jagu, kui meil siin need poliitilised turbulentsid siin toimusid, on see märksa suurema tähelepanu all. Tihti on ta negatiivse fooniga, aga positiivne on see, et hoitakse kursis ennast ja hoitakse silma peal. Veel hullem on see, et on ükskõiksus. Nüüd on ehk nii, et meie 21-st volinikust suudab tavainimene ära nimetada lausa 10.“

Siinkohal saab kohalike omavalitsusesindajatega rääkida omavalitsuse noortepoliitika olemasolust ning olemusest. Noorsootöö strateegia 2006-2013 määratleb: „Noortepoliitika olemasolu põhjuseks on vajadus määratleda tegevus, mida ühiskond peab tegema, et iga noor Eestis saaks oma individuaalsel kujunemisteel võimalusi, tuge ning õpikogemusi positiivseks enesemääratluseks, -harimiseks, -teostuseks ja -väärikuse kujunemiseks ning seeläbi suudaks ja sooviks võtta vastutust ja algatust ühiskonna heaolu säilitamise ja arengu eest.“

Võimalik, et kohalike omavalituste esindajate poolt kindlaid ootusi ja eesmärke noortevolikogudele ning nende tegevusele kujundatud ei ole. Pigem antakse noortele „vabamad käed“ ning pakutakse otsest tuge eelkõige juhul, kui noored seda küsivad.

„Kui aus olla, siis mina pole küll mingeid juhiseid või ideid nendega jaganud päris. Ma suhtlen küll nendega, aga soovitusi pole ma omaltpoolt väga andnud. Oleme üsna vabad käed selles suhtes andnud. Kõik need tegevused aruannete vormis käivad minu laualt läbi ja seni on tublid. Aga jah...“

Eelpoolne tsitaat näitab seda, et noored peavad osalus kogude valdkonnas otsima ise enda individuaalsel kujunemisteel neid võimalusi, tuge ning õpikogemust. Taolist järel dust toetab järgnev peatükk, milles käsitletakse noorte ja kohaliku omavalitsuse omavahelise suhtluse loomise võimalusi.

4.1.3 Suhtluse loomise võimalustest

Kohaliku omavalitsuse esindajad näevad noorte ja nende vahelise suhtluse aktiivsema poolena peaaesjalikult noori, kellel peab olema tahe nendega koos tegutseda.

„Siin on kõige tähtsam see, et inimesel peab olema tahe! /---/ siis on samamoodi, et sul peab olema ikka see sisemine tahe, mitte et keegi käib ja räägib, et kuule tulge nüüd ja räägime. /---/ küsid seda siis, kui vaja.“

Viimane arvamus levib sagedamini omavalitsustes, kus arusaam noorte osalusest ning noortepoliitikast on liigselt ühekülgne või olematu. Arusaama puudumisele võib olla erinevaid põhjuseid, kuid üheks selliseks võiks olla näiteks mittehuvitus noorte arvamus est üldiselt. Konkreetsel juhul nähakse noori arutlemas eelkõige kooliseinte vahel ning selleks sobivates õppetundides (nt ühiskonnaõpetus), mis puudutavad otsesemalt poliitilisi teemasid.

„Selline asi võiks olla koolis. Näiteks võiks ühiskonna õpetuse tund olla tugevam. Kutsuda vallavanem rääkima, ette valmistada jne. Noored on siin minu juures ka käinud, keegi ei küsinud mitte midagi (sosistab). Rääkisin oma juttu ainult. Sina räägid, mis sa räägid ja arvad, et mis neid võiks huvitada. Seal, kus noored saaksid isekeskis arutada seal koolis, ühiskonnaõpetuse tunnis arutatakse jne. Siis valitakse kuus-seitse huvitavat teemat ja kutsutakse arutama – volikogu esimees jne, et kuidas need-need asjad peaksid käima jne. See aktiivsus minu mõistes peaks sealt tulema.“

Lisaks, kui rääkisime eelneva tsitaadi omanikuga – ühe Eesti valla esindajaga – noorte seas poliitika huvi kasvatamise vajadusest ning kaasamisest, leidis tema, et seda pigem ei peaks tegema. Üheks selle põhjuseks on erinevate ressursside vajalikkus, mida ei suudeta (või ei soovita antud omavalitsuse tasandil) leida.

„(Mõttepaus, ohkab) ma ei tea, kas peaks. Alati võiks kõike rohkem, aga selleks on vaja alati mingit ressursi ja keegi peab sellega tegelema jne jne.“

Omavalitustes, kus osaluskogude tegevus on arenenum ja tõenäoliselt ka jätkusuutlikum, nähakse kohaliku omavalitsuse teenistujaid noorte toe ja abistajatena. Usutakse, et noori tuleb esimeste sammude juures võimalikel viisidel abistada ning seda eelkõige koos tegutsedes. Siiski rollid jaotuksid sarnaselt õpetaja õpilase mudelile.

„Esimesed projektid tulekski koos kirjutada. Neid nõustada ja aidata, et mis on need põhiideed on. Ma arvan, et noortevolikogu arengule ja ühtsusele annabki positiivsust kaasa, kui nad ise tõstavad teemasid.“

Eesti Noorteühenduste Liidu 2015. aasta Riigikogu valimiste programmi esimene punkt väidab: „Igas kohalikus omavalitsuses peab olema vastutava ametniku üheks tööülesandeks toetada osaluskogude tegevust ja kontrollida nende tegevuse eesmärgipärasust.“ Eelnev tsitaat näitab, et kohalike omavalitsuse võimuesindajate seas taoline arusaam eksisteerib, kuid kindlasti mitte kõigil. Sagedamini toetatakse Eesti Noorteühenduste Liidu ettepanekut omavalitsused, kus noortepoliitika juba on rakendunud. Programmi esimese punkti teist osa käsitleme peatükis 3.1.4, kus analüüsime kohalike omavalituste ootusi noortele.

Eelnevalt on selgunud, et noorte kaasamise vajalikkusest mõeldakse piirkondades, mille esindajad meie uuringus osalesid, üpris erinevalt. Taaskord, omavalitsused, kus noortevolikogude tegevus on aktiivsem ja jätkusuutlikum, näevad omavalitsuse esindajad noori ende tagalana, millele on näiteks just valimistel võimalik toetuda. Arvestada viimaseid muutusi kohalike omavalitsuste valimiste korralduses, mille järgi noored alates 16. elusaastast saavad hakata ülesseatud kandidaate valima.

„Sellise pundi najal oli kindlasti parem ka valimistel osaleda. Selline tagala nagu selja taga olemas.“

Lähiminevikust ei ole võõrad näited, kus noored (kuni 26. aastased isikud), saavad kohalikul tasandil võimule ise alles hiljuti osaluskogudest välja kasvanuna. See, et nii noor inimene valitud saab, on kahtlemata murrang kohaliku elu tasandil. Samas uued ideed ja värskem hingamine omavalitsuses ei garanteeri edukat arengut tulevikus ning kahtlused ealiselt noore valitud isiku osas püsivad. Ootused on suured ning taolist võimalust ei tohiks kuritarvitada. Valitud esindajale lasub kindlasti vastutus nii vanemate inimeste kui ka noorte eest.

„90ndate alguses tuli siia üks noor vallavanem ... valiti, osales valimistel ja vallavanemaks! Praegu on ta edasi liikunud ja on riigikogus juba. /---/ Tol korral toimus selline murrang valla elus või nii. Usaldati nii noort inimest valla juhtimisel. /---/ seda võimalust ei kuritarvitatud, vaid tookord õigustas ja peale toda on palju

rohkem noortele ja noorsootööle jne tähelepanu pööratud. Selline murranguline hetk siis.“

Vallavanema tasemel on noorele inimesele ootused kindlasti kõrgemad ning vastutuse võtmine kohustuslik. Noortevolikogudelt, mis võiksid ideaalis olla noorte hääle esindajad kohalikul tasandil, oodatakse kohaliku omavalitsuse esindajate poolt samuti ühtteist ning need võivad olla määravad organisatsiooni püsivusele.

4.1.4 Ootused noortele

Üheks püsivuse aspektiks on usalduse välja teenimine ning enda potentsiaali tõestamine, mida noorte eest paraku keegi ära teha ei saa. Selle teoks saamise juures võib olla abilisi ning toetajaid, kuid töö ise lõpuks tuleb ära teha noortel, kes peavad välja näitama üles huvi ning motiveeritult tegutsema.

„Noortevolikogud peavad tõestama. Just nagu see eelarve asi. No ei nähta potentsiaali, et anda ülesandeid nii nagu peaks. Peavad näitama, et nad on aktiivsed kaasrääkija meie jaoks ka. /---/ minu juurde ei ole keegi tulnud ja pole teinud isegi suusõnalist ettepanekut ühelgi teemal, mida oleme varem noortevolikogus arutanud. Vahel on tunne, et kas nad üldse mõtlevad kaasa või kas te oletegi ainult meeskonnatunde ja nende inimeste pärast seal organisatsioonis või kas te saate aru, mis noorte osalus on?“

Noortelt oodatakse sageli enda rahulolematuse väljanäitamist olulistest küsimustest ning juhul, kui seda ei tehta, eeldatakse, et kohaliku omavalitsuse poolt tehtud otsus(ed) on õiged. Vaikimine tähendab seega võimuesindajatele peajasjalikult nõusolekut. See ei ole omane ainult neile omavalitsustele, kellel puudub teadlikkus või huvi noortepoliitika vastu, vaid ka arenenumate noorsootöö tegevusega piirkondadele.

„Kui nad ei näe vajadust enda arvamust kusagil kaitsta, siis noh... kui nad on rahul kõige sellega, mis toimub enda ümber, siis nad ei hakkagi enda arvamust avaldama.“

Aktiivsemat ja arenenuma noorsootööga piirkondadele on omane kõrgemad ootused noortele. Kindlasti on oma roll sellel, et noortes nähakse potentsiaali ning neilt loodetakse ka tulevikus kohaliku tasandi valitsemisel kaasalöömist. Sel juhul tuleb noori korralikult ette valmistada vastavalt nõ „päris“ tööle ja reeglitele, mis kehtivad kõikidele teistele organisatsioonidele, millel on mingitki kokkupuudet kohaliku omavalitsusega ning eelkõige nende raha kasutamisega enda tegevuse elluviimisel.

„Leian, et kohalik omavalitus peab ka olema karmim. Et „kuhu teie raha läheb? Mis teete? Tšekid? Mis asi?“ Tõsiselt, olla karmim. Mitte nagu halvast mõttes, aga siuke väike... siuke närimine. /---/ siis hakkaks vastastiku mõlemad üksteist utsitama.“

Eelnev tsitaat viitab otseselt Eesti Noorteühenduste Liidu eelpool välja toodud programmile ning selle esimese punkti teisele osale (vt lk13). Täpsemalt idee, mille kohaselt kohaliku omavalitsuse ametnik peaks kontrollima osaluskogu tegevuse eesmärgipärasust. Seega, noori soovitakse näha kui täisväärtuslike koostööpartneritena, kuid sellega kaasnevad teatud normid, reeglid ning kontrollid.

Veelgi enam, noori ei nähta ainult õpilastena, vaid oodatakse, et nad oleksid kohalike omavalitsuse esindajatele omamoodi õpetajateks ning kontrollijateks.

„Ma ei kujuta ette, et inimene, kes on näinud nõukogude võimu ja siis vallas tööl. Nende jaoks on see nii uus teema, et ooo saadame noortele kirja teemal „mis te arvate?“ alguses oli, et vallasekretär saadab noortele kõik laiali. See on aga kusagile unustustehõlma vajunud. Siis ongi noortel tarvis seda meelde tuletada neile. See võiks mõlemat poolt. Ka keegi vallavalitsusest, kes neid õhutab ja näeb potentsiaali.“

Eelpool nimetatud ootused ei pruugi olla igas piirkonnas just eelduseks, et osaleda kohalike omavalituste juures tegutsevate komisjonide tegevuses, kuid on määravaks siis, kui juba osaletakse.

4.2 Noorte osalemine komisjonide töös

4.2.1 Komisjonide olemasolu kohalikes omavalitsustes

Kohalikus omavalitsuses on mitmeid erinevaid otsustusorganeid ja ameteid, mis siiski täidavad kõik ühte eesmärki – juhtida kohalikku elu ja kujundada elukeskkond, mis vastab sealsete elanike vajadustele.

Kõikides kohaliku omavalitsuse volikogudes on komisjonid. Need võivad olla nii alalised (püsivad) kui ka ajutised. Siiski, igal omavalitsusüksuse volikogul peab olema vähemalt 3-liikmeline revisjonikomisjon, mis kontrollib valla- või linnavalitsuse tegevust. Muude komisjonide moodustamise õigus on kohaliku omavalitsusel endil, st erinevates omavalitsustes on ka erineva sisu ja eesmärgiga komisjonid. (KOKS 1993)

Komisjone eksisteerib seadusega kooskõllaliselt igas kohalikus omavalitsuses, kuid nende arv on erinev. Samuti on komisjonid sisult erinevad – haridus, finants, kultuur jms. Hinnang, kas komisjone on palju või vähe, on uuringus osalenud noortel erinev.

„Esiteks, meil ei ole üldse palju komisjone. Vist ainult neli ja meie oleme esindatud kultuuri ja spordikomisjonis. Lisaks on haridus, kus räägime ka natuke kaasa, aga mitte liikmena ning siis on teised, milles pole siia maani osalenud, aga aja jooksul on olnud, et ajaa... tahaks sinna ka... näiteks keskkonnakomisjoni.“

Hästi toimivaid KOV komisjonide ja noortevolikogude koostöö näiteid, mis annavad noortele võimaluse täita noorte esindaja rolli, on veelgi. Mõnel juhul on heas olukorras langetud teatavasse „mugavustsooni“, milles olles ei ole oluline noortele oluline kindalt kursis olla formaalsete reeglitega, mis on kehtestatud KOV-ga koos töötamiseks.

„Me olemegi välja kujunenud kui ametlikuks noorte hääle esindajaks volikogus. Meil on võimalus osaleda istungitel hääleõigusega... sõnaõigusega kindlasti, hääleõigusega, ma pole päris kindel ja võime komisjonides osaleda.“

Noored, kes noortevolikogudes tegutsevad kipuvad olema mõnevõrra ühiskondlikult aktiivsemad kui keskmine Eesti noor. Tihti võib selle põhjuseks olla vajadus jääda silma ning seda just kohalike omavalitsusesindajatele. Kindlasti üheks võimaluseks olla nähtav ning rääkida kohaliku elu korralduses kaasa on osaleda kohalike omavalitsuste juures tegutsevates komisjonides. Viimaste kokkusaamistel on noortel tihti võimalik osaleda. Tihti siiski ainult sõnaõiguslikul tasandil.

Komisjone on kohalikes omavalistustes arvuliselt erinevalt. Seega on mõnedes kohalikes omavalitsustel noortel rohkem kohti, kus osaleda ning seetõttu teevad nad ka rohkem tööd, et noortel oleks esindaja erinevates valdkondades.

„Me püüame ka olla nii paljudes kohtades, kus suudame. Panime ennast kirja haridus- ja kultuurikomisjoni. Samuti keskkonna komisjoni, sotsiaal-tervishoid, eelarve, revisjon ja äkki on veel. Me üritame hästi seotud olla, mis puudutab maakonda ka.“

Nagu eelneva tsitaadi lõpust aru võib saada, ei ole noorte eesmärk lihtsalt olla seotud nende valdkondadega, mis puudutavad noori otseselt. Eesmärgiks on siiski noorte esinduse loomine ka valdkondades, mis puudutavad noori vaid kaudselt. Antud juhul on see mõne noortevolikogu taktika, millega üritatakse tagada noortele vajalikke otsuseid.

Keerulisem on olukord siis, kui kohalik omavalitsuses on vähe komisjone ning arusaamine noortevolikogu tööst ja eesmärkidest on kohaliku võimu esindajatele arusaamatu. Tekib olukord, kus noori lubatakse ligi ainult neile komisjonidele, mille roll kohaliku elu kujundamise protsessis on tagasihoidlik.

„Oleme maakonnas suuruselt teine omavalitsus, vist. Komisjone on meil kolm: valla elu korraldamise komisjon, majandus ja revisjon. Meil on natukene sõna, nõ käpp sees seal valla elu korraldamises, aga nemad kohtuvad korra või kaks aastas. Ühesõnaga.. mõttetu. Vabandust!“

Kõnealuse kohaliku omavalitsuse esindaja sõnul ei ole nende vallal komisjone tegelikult üldse tarvis, sest põhiküsimused arutatakse ära volikogu tasandil ning komisjonide osalolu ning nende tegevus on pigem mäng kui reaalselt vajalik tegevus. Enda arvamuses rõhutakse siiski omavalitsuse väiksusele, mille tõttu on võimuredeli vaheastmeid üha vähem tarvis (vaatamata sellele, et omavalitus on piirkonnas üks suurimaid valdasid).

„Põhiküsimused on volikogus. Ei ole sellist vahedistantsi vaja teha /---/ see on jälle selline vahelüli. Mõnedele omavalitsustele on väga oluline, et seal tehakse põhi töö, aga meie oleme teinud seda, et räägime siis kõigi ees. Miks me peame mingi väikse pundiga ära arutama ja siis arutame veel koos. See teeb väliselt minu meelest asja niiõelda tähtsaks, suursuguseks – esimene, teine, kolmas, neljas, viies komisjon. Sisuliselt on see mäng. See tekitab... teeb elu ainult raskemaks ja ebamäärasemaks. See on minu arvamus. Väikes omavalitsuses nagu meil on.“

4.2.2 Noorte kaasatus komisjonide töösse: takistused, võimalused ja tulemused

Eelnevalt selgus, et noorte osalus oleneb mõnevõrra komisjoni valdkonnast. Siiski, kui vaadelda intervjuu andnud kohalike omavalitsuste olukordasid veelkord, selgub, et noorte kaasatud komisjonide töösse sõltub mõlemast osapoolast – nii noortest kui kohaliku võimu esindajatest.

Kirjeldamaks, milline on noorte kaasatud komisjonide töösse, alustame eelkõige positiivsematest näidetest. Kuigi kvalitatiivuuritus on numbrilistelt kinnitada keeruline võrdelisi ja pöördvõrdelisi seoseid, on selge seos noortevolikogude jätkusuutlikkuse taseme ning komisjonide töösse kaasatuse vahel. Täpsemalt, need noortevolikogud, kelle tegutsemisaeg on pikem ja jätkusuutlikum, seda parem on nende kaasatus kohaliku omavalitsuse komisjonide töösse. Sageli ei olegi olukord parem just ainult komisjonide töös kaasamisel, vaid üleüldiselt parem kui lühemat aega eksisteerinud noortevolikogudel.

Üks väga edukas näide on noortevolikogu, mis on suutnud kohaliku võimu esindajatelt saada reaalsed ülesanded, mis puudutavad kohaliku valitsemist vallas. Sellega koos on neile usaldatud ka vastutus selle konkreetse ülesande eest.

„Oleme osalenud arengukava koostamisel. /---/ siis toimib meil siuke mõttekoda, kus meil arendati avalikku valitsemist vallas. /---/ meil on ka võimalik võtta vastutus mingi ülesande täitmise eest.“

Mõnel juhul on noortevolikogul olemas noorsooöoga seotult arengukava, millele noored enda kaasärääkimise protsessis ja otsuste langetamisel toetuda saavad. Seda nii noortevolikogu kui kohaliku omavalitsuse juures tegutseva komisjonide tasandil. Nimetatud dokument annab kindlasti noortele kindlust, sest on millele erinevate noortega seotud küsimuste arutamisel viidata.

K: Kuidas see osalemine või kaasärääkime teil välja näeb?

„Ee... praegu on see üpris stabiilne. Info tuleb eelkõige... et jah, see ei ole nii, et me arutame mingid probleemid või teemad terve noortevolikoguga läbi, vaid ... et see info tuleb alguses... mulle ja siis ma üritan noorte seisukohti esindada /---/ mingitel istungitel, koosolekutel oleme ka rääkinud, milline võiks olla noorsootöö vallas ja siis lähtume noorsootöö arengukavast, mille koostamise juures ma ka olin, et sealt lähtun ka, et missugune tulevikusuund on ja mille poole suunduda“

Noorte osalusest noortega rääkides selgub, et osalusest on võimalik rääkida eelkõige siis, kui antud on ka teatav otsustamise võimalus. Täpsemalt, selgub, et kohaliku omavalitsuse esindajad siiski ei pruugi teada, mida noored endale ja eakaaslastele vajalikuks peavad. Sageli noorte arvamust taolistes küsimustes ei küsita. Peaasjalikult viimane käitumismuster teeb omavalitsuses poliitilisemalt aktiivsed noored murelikuks.

„See on raske, sest meil panustatakse väga huviharidusse, koolid on korras. Meil on muusikakool, spordikool kõik siukesed asjad /---/ panustatakse kõigele sellele, mis jätab ka väljapoole väga-väga hea mulje. Kõik, mis on suunatud nagu ka noortele, aga see ei ole selles suhtes ikkagi noortele. Kahe otsaga asi selline.“

K: aga mis teie probleem siis on? Kui kõik nii hästi on?

„Noorte käest ei küsita. Nad teevad nii nagu nemad arvavad, mis noortele meeldib.“

Üldiselt noorte suhtlemist kohaliku omavalitsuse esindajatega ning sealjuures koostööd peetakse intervjuueritud võimuesindajate meelest heaks. Samas nenditakse, et vaatamata antud võimalustele, ei ole noori komisjonide istungitel eriti kohatud. Mõnel juhul pole noored ühelegi kokkusaamisele jõudnudki, mis sest, et inimene selleks on omaltpoolt juba välja valitud ja komisjonidele esitatud.

„Kas just etteheidet ei tee, aga vaadatakse sellest vaatenurgast, et no näed, et kevadel volikogus taheti sõna ja väga poliitilistel teemadel, aga kui on sisulised teemad, mis mõjutavad linna igapäeva elu ja komisjonides käivad, et siin nagu ei viitsita kohale tulla. Aga ma tean ka seda, et ... ma suhtlen noortevolikoguga ja tean, et neil on need inimesed volikogudesse ära määratud. Küll nad tulevad!“

Keeruliseks võib olukorra teha mõningatel juhtudel nõ mentorite olemasolu ja/ või kohaliku omavalitsuse koosseis, keda ei ole noortel kerge veenda.

„Meie olukorra teeb keeruliseks võib-olla ka see, et meil ei ole nõ neid omasid 'jopesid' nagu mõnel teisel siin. See on meil jama. Enamus linnavolikogu liikmeid on 50/60 pluss ja need on väga konservatiivsed inimesed. Me siis püüame nende arvamusi veidi muuta. Panna neid asju nägema teisest nurgast ja kuidas võiks olla noortele kasulik.“

Mitmetes intervjuudes nii kohalike omavalituste esindajatega kui ka noorte endiga kerkis esile teema, mille puhul juureldi selle üle, kas noorte tagasihoidliku komisjonides osalemise taga võib olla julgus seda teha.

Noorte kriitiline pilk annab märku, et mõnikord ei pruugi noore elukogemus ja silmaring olla piisav otsuste tegemisel kaasarääkimiseks. Taolisest sõnavõtust võib jääda mulje, et noort ei peakski mõne otsuse tegemine huvitama.

„Teine negatiivne aspekt on, et kas noorel ikka on seal komisjonis midagi öelda. Näiteks meil kultuuri- ja haridusekomisjonis on läbiv teema, et mis me paneme sellele trepile seal nimeks. Või, mis me teeme nende mustlastega... noorel ei pruugi olla seal midagi rääkida, sest see eeldab väga suurt silmaringi ja haridust.“

Ühel võimuesindajal oli pakkuda sellele teatav lahendus. Nimelt, selleks, et noored siiski oleksid pildil ja suudaksid seal ka püsida ei pea kohustusi võtma ilmtingimata üks kindel

inimene. Võimalik on kindlasti komisjonide kokkusaamistel osaleda mitmekesi. Sama kehtib kohalikus omavalitsuses noorte küsimusi arutamas käimise kohta.

„Noh.. kas see julgus on siis ära kadunud? No, kui ma noortevolikogud olin, siis mul ka ei olnud seda julgust, aga nüüd ma näen küll, et võiks väga vabalt nõ julmalt sisse sõita. Volikoguistungitel tehagi sellist flash mob'e ja tullagi kahekümnekesi kohale. Niukseid endast märku andmised /---/ üllatada komisjone.“

Sarnane lähenemine on teataval määral kasutusel ühes uuringus osalenud omavalitsuses, kus kohalikus noorteklubis kasvatatakse nõ järelkasvukoondist. Sisuliselt tähendab see seda, et noored, kellel ei ole formaalset õigust (nt vanuse tõttu) kuuluda klubi juhatusse, saavad osaleda juhatuse koosolekutel ning avaldada arvamust. Levib mõttelaad, mille järgi kaasatakse noori juhtisikute tegevusse ühel või teisel viisil kindlasti ning eemärgiga just tagada enda asendajad tulevikus.

„No meil on näiteks see, et Noorteklubis on juhatuse, üks ole, aga juhatuses saab olla täisealisena, kes teeb sellise mitteametliku järelkasvu koondise. Nad on alaealised, aga nad on alati juhatuse koosolekutele kutsutud, osalevad samamoodi, avaldavad arvamust. Juriidiliselt nad ei ole juhatused, üks ole, nad on alaealised, aga me kaasame neid ikkagi. /---/ järelkasvukoondise juhatuse valimised toimuvad ka.“

Sageli tekib noortel endil kui võimuesindajatel küsimus, mis noori motiveerib. Arvestades, et tegeletakse küsimustega, milles ei pruugita saavutada seda tulemust mida soovitakse, ainult seetõttu, et neid ei võeta tõsiselt. Paraku otsuseid teevad siiski need inimesed, kellele on seadusandlikult määratud teha otsuseid. Selgub, et noori motiveerib mitmelgi juhul sellised ettevõtmised ja võimalused, mis pakuvad neile midagi meelepärast nii olevikus kui tulevikus. Olgu selleks siis näiteks mõni välisreis, mille kaudu on võimalik erinevaid riike külastada, uusi sõpru ja tuttavaid leida.

„Igasugu ühised väljaskäimised ja väljasõidud. /---/ Klubilised tegevused, uued sõbrad, tutvused, muidugi. Võimalus reisida. Lisaks noortevahetus projektid.“

Samuti ei ole vähemtähtsam lihtsalt noortele omaks saav tänu ning tunnustus kohalike inimeste poolt, kui on tehtud midagi, mis on paljudele mõnda toredat tegevust suutnud pakkuda.

„Selline suurim üritus vallas. /---/ suur pidu omas kodus ja hästi palju rahvast on külas. See motiveerib.“

Tunnustamise vajadust on märganud enda omavalitsustes volikogu nooremapiisli liikmed, kes ise on välja kasvanud just kohalike noortevolikogust.

„Noorte valla arengukava valiti mingiks projektiks lausa. Seda vallas kusagil ei kajastatud. Minu meelest see on metsik tunnustus, kui aastaprojektiks valitakse või nii. /---/ ei nähta kui tublid oleme. See, et tubli olen, on nii loomulik. Teelt ei ole. Võrreldes teistega. /--/ see tõstab noorte motivatsiooni.“

Võimalik põhjus, miks mitmetes omavalitustes noored ja noortele mõeldud valdkondade areng takerdub, aeglustub või üldse tekkimiseks võimalust ei saa, on võimul olijate erinevad poliitilised probleemid ning väljakutsed, mille kõrvalt noortele (ja kindlasti ka mõnele teisele valdkonnale) tähelepanu lihtsalt ei jagu. Olgu selleks siis pidev võimuesindajate vahetused kohalikul tasandil või muud poliitilised segadused.

„Kogu energia läheb sellise sõdimise peale, et noortevolikogu jääbki tagaplaanile.“

Tähelepanu puudumine või selle vähesus on tõenäoliselt väga paljudel juhtudel osaluskogude eksisteerimise ja jätkusuutlikkuse juures määrava tähtsusega. Tihti võetakse seda kui negatiivset kogemust, millel on kaks võimalikku tulemust. Esimene neist tekitab olukorra, kus noortel ei ole üldse mingisugust motivatsiooni, aga teisalt võiks tekitada just rohkem motivatsiooni. Viimast on kogenud ise noored kahest omavalitsusest, mille esindajaid intervjueriti. Ühel juhul on tekkinud motivatsioon ning on „enda rida“ üritatud ajada kogu noortevolikogu tegutsemise perioodi (so juba üle nelja aasta), kuid tulemust eriti näha pole ning noortel on see motivatsioon kadumas, kuid veel otsitakse võimalusi enda omavalitsuse noortega noortevolikogu tasandil kontakti leida.

Teisel juhul leidsid noored ennast ootamatult olukorras, kus kriitiliste sündmuste keskel üritati avaldada arvamust, kuid saadi väga negatiivse kogemuse osaliseks. Taoline noorte otsene eelmaletõrjumine avalikul volikogu istungil ületas üleeestilise uudiskünnise ning antud juhtumit käsitleti erinevatel tasanditel kogu riigis. Taoline olukord tekitas noortele motivatsioonipuhangu, mis ei ole vaibunud tänaseni.

Intervjueritud kohaliku omavalitsuse esindajate hulgas leidub inimesi, kes usuvad, et noortele oleks tarvis kindlasti ka negatiivset kogemust. Praktika on näidanud, et see viib teatud hetkedel noori paremini enda tegevuses edasi. Otsitakse ja leitakse võimalusi, mille kaudu enda arvamust avaldada ja ennast tõestada.

„Noortel peaks tekkima see vajadus et „ma tahan!“ Aga tõesti, halb öelda, aga õpetab selline negatiivne kogemus. Tekiks selline motivatsioon, aga me ei saa jääda seda ootama (nukral toonil). Jätame kõik selle noorsootöö asja katki ja ootame, et noortest keegi ärkaks. Siis varsti poelgi enam noori, kes ärkaks.“

Taolistest takistustest ja võimalustest arenevad tihti välja ka tulemused, mida on taas kahte tüüpi – positiivseid ja negatiivseid. Antud uuringu raames ei ole võimalik kindlalt negatiivseid tulemusi välja tuua, sest mitmed olukorrad ei ole veel enda lõpliku lahendust leidnud. Vestlustest noortega võib oodata nende endi suuremat aktiivsust selle lahenduse otsimisel või välja töötamisel.

Positiivsete lahendustena saab välja tuua omavalitsuse, kus noorte toetamine kohaliku igaaastase suurürituse korraldamisel on andnud neile julgust proovida nõ „päris“ maailma ettevõtluse alal. Eesmärgiks on organisatsioonile ise raha teenida, mitte seda juba kogemusega teenusepakkujatele välja anda.

„Näiteks palgal olnud siin üritusel. /---/ noorte enda juhatuses tuli see idee, et see asi ise ära proovida. /---/ idee tuli ka sellest, et kuuldes, mis need kasumid nendel tootlustusettevõtetel on, kes seal käivad. Võrreldes sellega, mida nad selle koha eest meile maksavad. Päril suured kasumid on seal. Tahakski ära näha, et mis selle käibe ja mahu taga on. Mis tööhulk. Uudishimu on niivõrd suur. Vaatame, mis saab.“

Samuti saab positiivseks tulemuseks lugeda juba varem mainitud olukorda, kus noored saavad võtta reaalse kohaliku elu mõjutavate tegevuste eest vastutust. Lisaks suhtlusviisi ja –tasandit, mis on saavutatud näiteks vallavanemaga. Täpsemalt, kohaliku võimu esindaja leiab aega, soovi ja tahtmist osaleda noortega väljasõitudel ning mõlema osapoole jaoks vabamas õhkkonnas õppida tundma noorte arusaama maailmast ja elust enda omavalitsuses.

„Meil on võib-olla ja see, et nende muude kooskäimiste ja klubiliste tegevuste kaudu. Vallavanem oli sellel samal suusareisil Lätimaal jaanuari alguses. Käiakse tihedalt läbi ka niisama. Võib-olla tuleb sealt ka seda noorte ideid ja arvamusi. Vallavalema osalemine.“

Kirjeldatud positiivsete lahenduste tulemusel on noortel komisjonidel lihtsam erinevaid küsimusi arutada ning nende aramusväljendused on vastuvõetavamad teistelegi komisjoniliikmetele, kellel on rohkem (elu)kogemust. Sellisel viisil on mõlemal üksteiselt õppida.

Jooksva aasta veebruari kuus võttis Riigikogu vastu seadusmuudatuse valimisea langetamise kohta kohaliku omavalitsuse valimistel 18. eluaastalt 16. eluaastale. Antud teema aktuaalsuse tõttu arutlesime seda samuti kõikide intervjuueeritud kohaliku omavalitsuste esindajatega. Mõnevõrra üllatuslikult selgus, et intervjuueeritavad ei olnud tööalaselt selle küsimuse üle arutlenud, vaatamata küsimuse värskusele ja aktuaalsusele. Tõenäoliselt on olukord tingitud sellest, et intervjuueeritavatel isiklikult ei ole selget arvamust selles küsimuses välja kujunenud.

„Pole mitte kordagi jutuks olnud. Ei oska siin hinnangut anda. Minu personaalne seisukoht... olen sellele palju mõelnud... ma isegi kaldu selle poole. Sest ma kogu aeg mõtlen, et miks 16? Miks mitte näiteks 12? Et kust tuleb see mõttekäik, et 16 on küps, aga 12 ei ole või 14. 18 on. Selles mõttes... siis on seaduslikult täisealine – sa võid üksi elada, sul on mingi vastutus, aga 16 seda ei ole hetkel.“

Tsitaadist võib järeldada, et sageli ei olda küsimusega ja selle ümber käivate aruteludega kursis. Kogu vajalik informatsioon ei ole mingitel põhjustel kohalike omavalituste tasandile siiski jõudnud.

Valimisea langetamise kohaliku omavalitsuse valimistel aruteludega tekkis 2014. aastal protsess, mille käigus üks Eesti erakond, kes valimisea langetamist ei toetanud, käis välja lahenduse. Riigikogu maaelukomisjoni istungi protokoll nr 196-st selgub järgnev erakonna seisukoht: valimisea langetamise küsimuse lahendaks kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse muutmise sel viisil, et noortevolikogu liikmele antakse seaduslik õigus kuuluda vähemalt ühte volikogu poolt moodustatud komisjoni.

Seaduse muutmise tulemusena nägid idee välja pakkujad seda, et nii tagatakse noorte kaasamine kõigis kohalikkude elu puudutavates otsustusprotsessides. Samuti, seaduse muudatus motiveeriks ja toeks noori poliitikasse.

Intervjueeritud kohalike omavalituste esindajate (kelle piirkonnas on noortepoliitika mõnevõrra paremas seisus kui mujal) hinnang ideele on kas neutraalne või jaatava seisukoha poole kalduv. Neutraalse hinnangu andnud intervjueeritavate sõnul on nende piirkonnas noortele see võimalus juba niikuinii antud. Hetkel on noorte endi otsustada, kas ja kuidas seda võimalust ära kasutatakse. Taoline seadusemuudatus ei muudaks nende hinnangul praegust olukorda.

„Ma ei näe sellele negatiivseid pooli. Minu meelest võiks olla ka keegi määratud. Kuid sisuliselt on oluline ikkagi see, et see võimalus on neil olemas. Mina põhimõtteliselt toetan seda mõttekäiku, aga ma pole praegu täpselt kursis, mismoodi, aga üks komisjoni koht võiks küll vabalt olla.“

Noored ise on kirjeldatud seaduseelnõu üle tõenäoliselt rohkem arutlenud kui nende piirkonna omavalitsuse esindajad ning toovad positiivsete mõjude kõrval välja ka negatiivseid asjaolusid. Eelkõige on need seotud noorte võimaliku kogematusesega, mis võib saada komisjonide töös osalemisel pigem negatiivsete kogemuste osaks, mis mõjuks laastavalt eelkõige motivatsioonile.

„Minu mure on see, et noori tehakse seal maha, nagu siin varem juba juttu on olnud. /-- /- see noor võib saada sealt väga negatiivse kogemuse ja ei taha sinna tagasi minna.“

Juhul, kui noore käimine seal oleks kohustuslik, siis ta saaks seal igakuise tampimise osaliseks. See on kahe otsaga asi.“

Seega, antud uuringu käigus intervjueeritavate näitel on seadusmuudatuse osas teatud määral kaks leeri – noored ja kohaliku omavalitsusesindajad. Mõlemal juhul on tegu haritud inimestega, kellel on üksteisele väga palju õpetada. Noortevaldkonna küsimustes pigem noortel kohaliku omavalitsuse ametnikele. Nimelt antud uuringu tulemusi analüüsides selgub et viimaste informeeritus noortega seotud küsimustes ei ole piisav ning tõenäoliselt ei ole nende huvi nii suur kui noortel endil.

5 Kokkuvõte ja diskussioon

Intervjuude käigus kogutud info annab meile kindlasti ettekujutuse, millised on osaluskogude kohaliku omavalitsuse komisjonide töös osalemise võimalused, takistused ja tulemused. Samuti, intervjuudes ega uuringutulemuste kirjelduses ei jäänud puutumata üldiselt noorte osalusega seotud probleemid ja küsimused, mille üle arutlesid mõlemad – nii kohaliku omavalitsuse esindajad kui noored.

Antud kvalitatiivse uuringu puhul on tegemist väärtusliku informatsiooniga, mida küsimustiku põhjal läbiviidud uuringu puhul koguda poleks olnud võimalik. Vaatamata sellele, et uuringutulemustel ei ole suurt üldistusvõimet, annab uuringutulemused eelnevatele teoreetilistele materjalidele tuginedes olulise tähtsusega ideid kuhu osaluskogude küsimustes edasi liikuda.

Strateegilisemat noorsootöö planeerimist uuritud omavalituste näitel teataval määral esineb, kuid paraku nende kõrval omavalitusi, kellel puudub arusaam ja motivatsioon noorte poliitiliseks kaasamiseks kohalikul tasandil. Üldiselt, hetkel oodatakse eelkõige noortelt aktiivsemat soovi omavahelist dialoogi alustada ning arendada. Esines ka omavalitusi, kus noorte ja valitsejate vaheline on täielikult puudulik või siis on saanud alguse väga negatiivse kogemuse tulemusena. Viimase puhul tunnistatakse olukorra kasulikkust ning üritatakse juhtunust õppida. Antud juhul olid noored siiski osapooleks, kes võitis sellest üle ootuste rohkem.

Selgub, et noored ei peaks olema õpilase tüüpi osalejad, vaid usutakse, et noortelt on kohaliku omavalitsuse ametnikel samuti palju õppida. Siiski taaskord oodatakse noortelt aktiivsemat soovi vanemaid õpetada, mitte vastupidi.

Kinnitust sai tehtud intervjuude põhjal seegi, et noorte kaasamiseks on tarvis usaldust. Mitte ainult noortepoolset kohaliku võimuesindajate usaldamist kui ka usaldust, mis võimulolijate vanemate inimeste huvi noorte arvamuse vastu. Usaldus tuleb noortel siiski ise ära teenida. Noored on väga teadlikud ka kolmandast usaldussuhtest – teist noortepoolsest usaldusest nende vastu. Seega ei ole noortevolikogudes osalevatel noortel ennast tõestada ainult võimuesindajatele, vaid ka enda eakaaslastele, kelle kriitilisust ei tohiks kindlasti alahinnata.

Kohaliku omavalitsuse esindajatel on tarvis aru saada, et noored on nende tagala ning esmajoones aktiivsetesse tuumikusse kuuluvate noortega suhteid looma. Noorte endi tagala on

teised noored, keda iseloomustab ehk teatav passiivsus, kuid kelle arvamust tuleb aktiivsel tuumikul kohalikus omavalitsuses esindada.

Samuti annab uuring edasi osapoolte enda ideid ja hinnanguid praegusele aga ka võimalikele olukordadele. Uuringutulemuste põhjal saame kindlasti kujundada arusaamise noorte ja kohaliku omavalitsuse ametnike perspektiividest seoses komisjonide ja osaluskogude tegevusega.

Tulevikus võiks antud teemat kindlasti uurida lisaks kvantitatiivselt. Sellisel juhul on võimalik uuringusse kaasata suuremat hulka osaluskogudes tegutsevaid noori ning kindlasti kohalike omavalituste esindajaid. Intervjuudest saadud informatsiooni põhjal on võimalik üles ehitada küsimustik, mille abil kaardistada kõikide osaluskogude takistused, võimalused ning tulemused osalemaks kohalike omavalituste komisjonide töös.

Käesoleva uuringutulemustest lähtuvalt saaks kvantitatiivse uurimuses kasutusele võtta Roger Harti (1992) noorte osaluse redel, mis aitab mõõta järgmist:

- kas noortel on mingisugune mõju tegevuse elluviimisele;
- kas noored mõistavad noorsootöötegevuse eesmärki;
- kas noortele on pakutud tagasiside võimalust;
- kas noored mõistavad noorsootöö korraldamise protsesse ja kas neil on mingi roll selles;
- kas noori on nõustatud ja kas neid on teavitatud nende tagasiside lõpptulemusest;
- kas täiskasvanud jagavad otsuste tegemist noortega;
- kas noored juhivad tegevuse elluviimist ja täiskasvanud vaid toetavad;
- kas noorsootöö planeerimine on noorte ja täiskasvanute vahel võrdselt jagatud.

Teiseks, selleks, et noorte ja kohaliku omavalitsuse esindajate vaheline dialoog ning koostöö sujuvam oleks, peaks mõlemat osapoolt üksteise tegemistest harima. Eelkõige oleks noortega seotud hetkeolukordadest ja arengusuundadest tarvis harida ametnikke. Selgub, et viimastel praegusel hetkel ei ole väga head arusaama noortest ja noortepoliitikast.

Kolmandaks, noored on aktiivsed, kuid tase on piirkonniti erinev. Ebaühtluse tagamaad peituvad kindlasti üldises sotsiaalses olukorras erinevates piirkondades. Sellele, et noored oleksid aktiivsemad, võivad kaasa aidata inimesed, keda antud uuringus nimetame mentoriteks.

Kokkuvõtlikult, uuring annab teadmisi ja ideid, mille põhjal kujundada esialgset arusaamist osaluskogude ja komisjonide omavahelise koostöö probleemidest ning lahendustest.

KASUTATUD KIRJANDUS

Araste, L (2013) Noorsootöö haridusliku aspekti hindamine ja seos formaalharidusega. Noorteseire aastaraamatus 2013. Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine. Lk 91-95. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Bessant, J. 2004, 'Mixed messages: Youth participation and democratic practice', Australian Journal of Political Science, v.39, n.2, pp.287-404.

Bryson, J. M. 1988. Strategic planning for public and nonprofit organizations: A guide to strengthening and sustaining organizational achievement. San Francisco: JosseyBass.

Charmaz, K. (2006). Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis. London: SAGE.

Copeland, A (2008) Participation and the role of public space our space, their space and myspace. *The Journal of Law and Social Justice*. Vol 2, Art 4 pp 1-28. <http://epress.lib.uts.edu.au/journals/index.php/publicspace/article/viewFile/703/765> (kasutatud 05.01.2015)

Creative Commons (2012) Participation Models A chase through the maze Citizens, Youth, Online. A chase through the maze Citizens, Youth, Online 2nd edition, November 2012. http://euroopa.noored.ee/wp-content/uploads/2014/09/Participation_Models_20121118.pdf

Eesti Kaitseliit (2011) Uuring „Noorte osaluse ilu & valu kodutütarde ja noorkotkaste pilgu läbi“. <http://www.kaitseliit.ee/et/noorte-osaluse-ilu--valu>

Haridus- ja teadusministeerium (2013) Noortevaldkonna arengukava 2014-2020. https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

Haridus- ja Teadusministeeriumi noorteosakond (2011). Noor sootöö strateegia 2006–2013. Rakendusplaan aastateks 2011–2013. Tartu. https://www.hm.ee/sites/default/files/noorsootoo_strateegia_0.pdf

Hart, R. A. 1992. Children's Participation: From Tokenism to Citizenship. UNICEF International Child Development Centre.

Pirk, R; Nugin, R. (2014) Deliverable 7.1: Ethnographic Case Studies of Youth Activism Youth Councils. In WP7: Interpreting Activism (Ethnographies). MYPLACE (Memory, Youth, Political Legacy And Civic Engagement). http://www.fp7-myplace.eu/documents/D7_1/Cluster%205%20Youth%20sections%20of%20political,%20labour%20and%20state-sponsored%20organisations/MYPLACE_7.1REPORT_TU_Tartu%20Youth%20Councils%200%28Estonia%29.pdf

Pärtel, K (2013) Ülevaade osalus kogude tegevusest ja osalus kogu tööd takistavate probleemide kaardistus piirkonniti.

http://www.enl.ee/UserFiles/kasulikku/uuringud/ENL_2013_%C3%9Clevaade%20osaluskogude%20tegevusest%20ja%20osaluskogu%20t%C3%B6%C3%B6d%20takistavate%20probleemide%20kaardistus%20piirkonniti_KP%C3%A4rtel.pdf

Riigi Teataja 2010. Noorsootöö seadus, RT I, 12.07.2014, 104.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/NTS>

Rudi, H (2015). Toomas Sulling: olen aktiivne fatalist. Postimees, nr 27.veebruar 2015.
<http://tervis.postimees.ee/3101293/toomas-sulling-olen-aktiivne-fatalist> (kasutatud 28.02.2027)

Taru, M (2013) Noorsootöö hindamise pidepunkte. Noorteseire aastaraamatus 2013. Noorsootöö tulemuslikkuse hindamine. Lk 35-48. SA Poliitikauuringute Keskus Praxis.

Watkins, D. C. (2012) Qualitative Research: The Importance of Conducting Research That Doesn't "Count". Health Promot Pract March 2012 13: 153-158.